

LBRIS

We know
books

© Editura EIKON
București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCISIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PALER, IOAN

Peregrin printre cărți / Ioan Paler. - București : Eikon, 2021

ISBN 978-606-49-0430-0

821.135.1

Editor: Valentin Ajder

Ioan Paler

PEREGRIN PRINTRE CĂRȚI

E I K O N

București, 2021

Cuvânt înainte	7
Capitolul I: Cronici de ieri și de azi	
<i>Jiquidi</i> de Nicolae Breban	13
<i>Ușă interzisă</i> , de Gabriel Liiceanu	21
<i>Limbile vântului</i> , de Adrian Lesenciuc	27
<i>„Pastelurile de la Ocna Sibiului”</i> , de Nicolae Stoie	37
<i>Amurgul gândurilor</i> , de Emil Cioran	43
<i>Jurnalul fericirii</i> , de N. Steinhardt	51
<i>Întâmplări din irealitatea imediată</i> , de Max Blecher	57
<i>Jurnal 1935 – 1944</i> de Mihail Sebastian	65
<i>Diez</i> , de Adrian Lesenciuc	75
<i>Între două neliniști</i> , de Iustin Borfotă	83
<i>Sfeșnic în rugăciune</i> , de Traian Vasilcău	91
Capitolul II Alte Studii	
<i>Ipostaze și repere ale unei literaturi de tranziție</i>	97
<i>Echilibru între antiteze, prefață la vol. G. Ibrăileanu Creație și analiză</i>	107
Capitolul III INEDITE	
<i>Balada</i> , de Adrian Lesenciuc	129
<i>Defazarea sufletească și alte eseuri</i> , de Sorin Lavric	137

LBRIS

We know
books

Capitolul I:

Cronici de ieri și de azi

Jiquidi de Nicolae Breban

Spirit proteic, gata oricând să se manifeste și în alte domenii ale culturii, Nicolae Breban a rămas o personalitate vie, uneori contradictorie, de o surprinzătoare mobilitate spirituală, calitate care i-a permis să evolueze constant, să rămână deschis noilor tehnici narrative și estetice și să renunțe cu luciditate și spirit critic la idei și atitudini depășite. Cu fiecare roman al său, Nicolae Breban surprinde prin știința de a construi riguros, de a nu se lăsa antrenat de experimente facile și de a creiona personaje viabile cu o viață lăuntrică plină de miez. Și toate acestea într-o scriitură artistică de mare rafinament și un discurs românesc intelectualizat cum rar se poate vedea în proza actuală.

Excelent cunoscător al istoriei secolului XX, Nicolae Breban încearcă și reușește să deoaie configurația unei lumi aflate sub vreme, să-i surprindă pulsul și devenirea și să explice mecanismele care au dus la apariția celui mai frământat secol al civilizației noastre. Intenția sa nu este de a face roman istoric. Spectacolul pe care ni-l propune este cel al implicării oamenilor în alchimia acestei epoci,

al maladiilor provocate de impactul cu timpul scăpat parcă de sub control. De aceea nici *Jiquidid*, ultimul său roman (al patrulea, care încheie tetralogia *Ziua și noaptea*), apărut la Editura Art în 2007, într-o excelentă prezentare grafică, nu-și propune să demitizeze un eveniment anume, cum ar fi, de pildă, Revoluția din 1989. Emanatiile rebarbative ale evenimentului din 1989 și distanța prea apropiată de acest moment nu-i pun probleme romancierului. El filtrează cu abilitate evenimentele postrevoluționare și extrage cu pertință ceea ce a avut mai semnificativ acest parcurs.

Cu alte cuvinte, canavaua pe care se țese acest roman este istoria unor destine care, în relația cu puterea, cu istoria, cu dragostea, acționează fie în concordanță cu propria conștiință, fie haotic, manipulate de oameni însetați de putere, obișnuiți cu încropirea sau desfacerea unor cariere. Temele care se regăsesc însă în acest roman - multe dintre ele preluate din celelalte volume - sunt mult mai numeroase. Acestea - după cum arată și Alex Ștefănescu în prefața cărții - au fost excelent semnalate de Gabriel Dimisianu în eseu „Cealaltă putere:” lupta pentru putere; atracția stranie exercitată de vulgaritatea și violența celor de joasă extracție asupra unor oameni superiori; complicata voluptate și uneori terifianta relație discipol-maestru; înțelegerea seducției în dragoste ca o acțiune vânătorească ritualizată”. Căci și în această carte a tetralogiei Nicolae

Breban manifestă un interes deosebit față de om ca ființă socială și psihologică și de aceea componenta cea mai rezistentă a romanului este crearea de caractere, de tipologii, conducând cu mână sigură destinele acestor eroi, personaje a căror biografie nu este doar schițată, ci substanțial îmbogățită pe măsură ce traseul lor existențial se conturează mai clar.

Învăluți la început într-o aură de mister, eroii își deconspiră identitatea pe măsură ce participă la evenimente sau intră în contact cu oamenii din jurul lor. Protagonistul cărții, *Jiquidid* - universitar în vârstă - trăiește retras într-o casă impozantă din Cluj, în care nu au acces decât prințul Callimachi, menajera sa Mary-neni și un student, găzduit într-o aripă alăturată. Asupra lui planează tot felul de bănuieli. Ele întrețin misterul personajului, mister pe care, într-o primă secvență a cărții, încearcă să-l risipească bunul său prieten Callimachi, angajat într-o discuție cu amicul său, mai tânărul Cicerone. Prințul se bucură de prietenia lui *Jiquidid*, care îl invită des la el și chiar îi îngăduie să locuiască în casa lui. Uneori reci și distante, convorbirile lor devoalează o relație mai specială între cei doi bărbați, cea de la maestru la discipol. Autorul își construiește personajul cu minuție, derulând cu măiestrie firul existenței lui. Student eminent, tânăr căruia i se prevedea o carieră universitară strălucită, *Jiquidid* face studii de filologie și istorie, dar este deschis către toate științele umaniste. Deși nu este licențiat în filozofie, își

susține doctoratul în acest domeniu și este apoi trimis cu o bursă la Dijon. Reîntors în țară, după numai doi ani, Jiquididi refuză să urmeze o carieră universitară, gest care, în ochii colegilor săi, trece drept o enormă greșală. Cu timpul Jiquididi se înconjoară „de indivizi dintre cei mai dubioși”, declarând un „război pe față onorabilei societăți”, gest interpretat ca „o ciudată sinucidere socială”. Neacceptând să se integreze într-o lume nedemocratică, guvernată de un regim totalitar, este marginalizat și, în curând, exclus din societate. Neînțeleș de nimeni, considerat la un moment dat nebun, Jiquididi încearcă să se explice, punând totul pe seama unei demonstrații de forță. S-a dorit - mărturisește el - un „profet”, dar nu dintre aceia care „folosesc gura” pentru a anunța ceea ce se va întâmpla, ci unul care și-a oferit timpul și propria carieră. A avut, cu alte cuvinte, naivitatea să creadă că oamenii îl vor înțelege și îl vor imita, refuzând, astfel, cooperarea cu regimul totalitar. Cu timpul, Jiquididi devine un mizantrop, un misogin care-și exhibă disprețul prim manipularea și batjocorirea celor din jur. Și dacă Jiquididi adoptă acest mod original de a-și făuri destinul, Dumitrașcu este omul acțiunii. La început, Amedeu Dumitrașcu se lasă pradă crezului său potrivit căruia realizarea deplină a unui om nu se poate înfăptui decât printr-o strânsă relație cu un maestru. În consecință, Dumitrașcu se declară mai întâi discipol al profesorului său Martinetti, pe care îl venerează

și îl slujește cu devotament, apoi al lui Măriuțan, redactorul-șef al ziarului la care lucrează și, în fine, al avocatului Mârzea, abilul afacerist care îl manipulează după bunul său plac. În cazul lui Dumitrașcu – la fel ca și în cazul altor personaje ale romanului – „survine” – așa cum arăta Gabriel Dimisianu în cronică sa din România literară – „acea surpare interioară, acea ruptură de personalitate caracteristică tocmai eroilor brebanieni puternici...” .

Eroii săi – câțiva dintre ei prezenți și în celelalte romane – nu sunt niște entități spirituale abstracte, fanteze ale unei lumi în devenire, ci oameni vii, cu trăiri și frământări care depășesc de multe ori granițele firescului. Din rândul acestora se desprinde chipul lui Virgil Mârzea, un soi de Dinu Păturică al vremurilor noastre sau, mai bine zis, un „ciocoi nou cu frac și cu mănuși albe”, un parvenit care-i întrece în rafinament și abilitate pe cei mai vestiți ariviști din literatura română.

Încă din prima treime a romanului, începe să se contureze – deocamdată în latura comportamentală – portretul lui Mârzea, profil compus din fina caracterizare pe care i-o face Nadia, soția profesorului Martinetti, femeie care avusese ocazia să-l cunoască bine pe bogatul afacerist. Într-o discuție prelungită cu prințul Callimachi, în care se pronunțau sentințe asupra evoluției universitarului Amedeu Dumitrașcu, Nadia Martinetti îl prezintă astfel pe Virgil Mârzea: „Omul acesta se pare că este un fel de

manipulator de oameni și de conștiințe care se ascunde într-un bufon”. Dar un bufon de un gen mai special, care, încă de pe băncile facultății, „confundă universitatea cu un bufet unde se pot lansa bancuri și zvonuri și care își pune inteligența în slujba vulgului”. Devenit avocat și apoi gazetar, Mârzea profită de oportunitățile unui regim în formare și se îmbogățește rapid, făcând afaceri cu arabii, cumpărând terenuri pe mai nimica, întreprinderi pe care le-a împins la faliment. Acesta înțelege viața ca pe o farsă „continuă, un carnaval”. Ca urmare, el devine un geniu al farselor, al escamotării adevărului, al înșelătoriei și al imposturii. Mai mult, știind că puterea se câștigă și prin mânuirea unei prese aservite, cumpără ziarul *Ardealul*, pe care îl transformă, cu ajutorul unor redactori zeloși (și chiar al lui Dumitrașcu), într-un cotidian al demagogiei politice și al unui naționalism cu vădite pusee legionare. Influența lui în cercurile intelectualității clujene - și nu numai - face, dreptat, din verosul om de afaceri un „model”, care „satisface bine noile criterii: brutal, cinic, râde de valori, se joacă cu oamenii, are bani mulți, mulți bani, pe care pare că-i disprețuiește, sugerând că mai există ceva dincolo de bani, de bunuri”.

Alături de aceste psihologii contorsionate se evidențiază o lume rapace, pusă pe căpătuială, o lume care-și caută echilibrul doar în prosperitate și putere. Deși descrierea epocii este cu bună știință evitată, pe măsură ce eroii sunt

surprinși în hățișul unor relații socio-politice complicate, prinde contur, inevitabil, imaginea societății clujene de după evenimentele din 1989. Atmosfera liniștitului burg de altădată se schimbă rapid, locul capătă un aer occidental, iar oamenii care-l populează au alte aspirații. Un aer de degradare plutește peste orașul universitar, o abulie colectivă pare a-i fi cuprins pe toți, o atmosferă vicioasă pare a se fi instalat implacabil. Nicolae Breban are talentul de a da viață acestei lumi, de a-i surprinde dimensiunea psihologică și evoluția nefirească. Fascinația pe care o exercită răul, minciuna și imoralitatea asupra oamenilor cinstiți - „plăcerea înjosirii”, după cum o numește prințul Callimachi - devine un motiv important al acestui roman cu greutate. În fine, o extraordinară stăpânire a limbii îi permite autorului să pună în pagină reflecții nenumărate și să analizeze cu finețe complexitatea firilor eroilor săi. Deși mai puțin eseistic, discursul lui Breban păstrează nota de intelectualizare cu care ne-a obișnuit, dar nu evită - cum era și firesc - cultivarea tuturor registrelor limbii, spre dobândirea autenticității mediilor sociale și a caracterelor înfățișate.

Cu romanul *Jiquid*, Nicolae Breban își menține statutul de prozator meritos.

Ușă interzisă
de Gabriel Liiceanu

O tendință, deloc neglijabilă, în evoluția prozei actuale, care ilustrează și mai pregnant caracterul proteic al literaturii – mai ales în perioadele de tranziție – este aceea a amalgamării genurilor literare și a speciilor într-o creație unitară care nu este nici ficțiune, nici jurnal, nici memorialistică, nici eseu, ci un hibrid insolit ce le îmbină pe toate. Este, am putea spune, o specie nouă, nebotezată încă, care tinde să ocupe un loc important în preocupările scriitorilor noștri. Ea nu conține mai puțină literatură decât speciile consacrate, ba, am putea spune, că, valorificând multe din caracteristicile lor, dau întregului mai multă forță expresivă, mai multă autenticitate, mai mult farmec. O astfel de carte – insolită în felul ei și pentru faptul că iese din pana unui filozof – este *Ușă interzisă*, de Gabriel Liiceanu, apărută la *Humanitas* în 2002. Cine are ocazia să o parcurgă, va rămâne surprins de noua ipostază a acestui gânditor riguros, care ne-a obișnuit cu stilul său sobru, aluziv și incitant, cu meditația sofisticată și adâncă pe marginea problematicii lumii de ieri